

(E)Tuğg.Doç.Dr. Oktay BİNGÖL

Üçüncü Dünya Savaşı Tartışmaları ve Gerçeklik

Dünyada bir süredir Üçüncü Dünya Savaşı'nın nasıl, ne zaman ve nerede patlak vereceği tartışılıyor. Fransız astrolog, fizikçi ve kâhin Nostradamus'un 2018 yılında gerçekleşmesini öngördüğü kehanetler arasında, Üçüncü Dünya Savaşı'nın Fransa ve Avrupa'da başlayacağı ve daha sonra tüm dünyaya yayılacağı bulunuyordu. 2017'de bu yönde bir emare ortaya çıkmadı ve şu anda da yok.¹ Ancak komplo teorisyenleri (!) bahsedilen savaşta ABD-İngiltere-Japonya-İsrail-Suudi Arabistan ittifakı ile Çin-Rusya-Kuzey Kore-İran ve bazen Türkiye'nin de dâhil edildiği ittifakı karşı karşıya getiriyor. Savaşın çıkış yeri olarak Kuzey Kore ve/veya Tayvan temelinde Doğu Asya Pasifik, İran'a ABD saldırısı ya da İran-Suudi Arabistan, İran-İsrail çatışması temelinde Orta Doğu, ABD/NATO- Rusya çatışması temelinde Doğu Avrupa/Baltık bölgesi sıralanıyor. Elon Musk ise Üçüncü Dünya Savaşı'nın yapay zekânın gelişmesi ve silahlarda yaygın kullanımı dolayısıyla yapay zekâ güç sahiplerinin rekabetiyle gelecekte yaşanacağını iddia ediyor. Musk'a göre yapay zekâda dünya lideri olabilecek güçler ABD, Çin, Hindistan ve Japonya. Dolayısıyla Üçüncü Dünya Savaşı'nın da bu güçler dâhil olmaksızın çıkmayacağı öngörülüyor.²

Üçüncü Dünya Savaşı'nın kaçınılmazlığını öne sürenler arasında ABD başta olmak üzere Batı'da hatırı sayılır oranda "saldırgan realist" uzmanlar var. Saldırgan realistler büyük güçlerin uluslararası sistemde etkilerini sürdürmesi için başta askerî olmak üzere ulusal gücün azami artırımını savunurlar ve bu noktada ABD'de Cumhuriyetçilerin, Batı'da muhafazakârların bir kesimiyle benzer görüşleri paylaşırlar. Bunun ötesinde saldırgan realistler özellikle ABD'de askerî-endüstriyel kompleksin (savunma sanayi) organik aydınları ve akademik kanaat önderleri gibidirler; bir anlamda silah şirketleri için küresel lobi ve stratejik iletişim yaparlar. Bu nedenle ABD yayın organlarında ve akademik kuruluşlarında dikkati çeken miktarda Üçüncü Dünya Savaşı senaryoları ve analizleri var.

Bu analizlerde Çin ve Rusya başta olmak rakiplerle kıyaslandığında ABD askerî gücünün geri kaldığı dile getirilir ve sıklıkla Rusya ve Çin'in gücü abartılır. Bu abartı Çin ve Rus liderlerin de hoşuna gider, iç kamuoylarında ve zayıf komşularına karşı büyük devlet algısını besler. Gerçekte, abartılı değerlendirmelerin arkasında yatan hükümetlerin silahlanma harcamalarına daha fazla mali kaynak tahsisini mümkün kılmak ve kamuoyunun silahlanmaya ayrılan kaynaklara itirazını sınırlamaktır.

ABD’de veya diğer ülkelerde askerî endüstriyel komplekse dâhil olan savunma sanayi şirketlerinin ayakta kalması, açık rekabete girmeksizin kendi ordularına ve müttefiklere pahalı sistemler satabilmelerine bağlıdır. Bunun için akademik kılıfı da olan stratejik değerlendirmeler gereklidir. Askerî-endüstriyel kompleksler savaş çığırkanlığında en büyük desteği bünyelerinde istihdam ettikleri emekli bürokratlar, büyükelçiler, üst rütbeli askerler ve akademisyenlerden alırlar, bu şekilde kurumsal müşterilerin karar mekanizmalarını da etkilerler.

Askerî endüstriyel kompleksin lobiciliği sadece Batı’ya özgü değildir. Savunma sanayisinde önde olan gelişen ülkelerde de benzer süreç işler. Bu ülkelerdeki lobici uzmanlar, farkında olarak ya da olmadan gerçekte küresel savunma sanayi pazarında önde gelen ülke ve firmaların silah sistemlerinin tanıtımını yaparlar. Bu tür sistemlerin bir kısmı hiç üretilmemiştir, bir kısmı ise test edilmemiştir. Tanıtım broşürlerinde yazan teknik bilgiler gerçek gibi kabul edilir, üretici ülke tarafından propaganda amaçlı ortaya atılan mesajlar dış basından alınır, sorgulanmaksızın ve hatta süslenerek iç kamuoyuna sunulur. Bu tür etkileşim güvenlik ikileminin ve silahlanmanın artmasına neden olur.

Yukarıdaki etkileşimin sorunları dikkate alındığında askerî güç bağlamında yapılan değerlendirmeler inandırıcı olmaktan uzak kalır. Bu durum Üçüncü Dünya Savaşı senaryolarının da temelini ciddi olarak sarsar. Ancak bu tür değerlendirmelerin tutarsızlıklarında şüphe olmaması, yanıtlanması gereken soruları ortadan kaldırmıyor. Üçüncü Dünya Savaşı kaçınılmaz mı? Ne zaman ve nerede çıkar? Kimler dâhil olur? sorularının cevaplarının bulunması gerekiyor. Bunun için kısa bir tarihsel analiz ve mevcut durumun yorumlanması fikir verebilir.

Öncelikle iki büyük savaşın, Dünya Savaşı olarak adlandırılmasının temel nedeni, savaşların süresi ve kullanılan silahlardan ziyade yıkıcılığı ve savaşın dünya üzerine yayılmış olmasıdır. Avrupa’da Yedi Yıl Savaşları (1756-63) her iki dünya savaşından daha uzun sürdü. Bu savaşa Osmanlı hariç Avrupa’nın küçük ve büyük hemen tüm devletleri katıldı, savaşın bir bölümü Afrika, Amerika ve Asya’da yürütüldü. Savaşın sonunda tarafların toplam kayıpları üç milyon civarındaydı.³ 1750’de dünya nüfusunun 700 milyon civarında olduğu tahmin ediliyor.⁴ Yedi yıl savaşlarında nüfusun binde beşi eridi. Napolyon savaşları daha uzun sürdü (1792-1815) ve toplam 4-5 milyon zayıyla daha yıkıcıydı, zayıyat oranı binde 6-7 idi ancak dünya savaşı olarak adlandırılmadı, savaş alanı nispeten dardı. Napolyon Savaşlarından sonra Avrupa durulmadı. Birinci Dünya Savaşı’na kadar Kırım Savaşı (1853-56) ve diğer Osmanlı-Rus savaşları, Sedan Savaşı (1870-71) ve Balkan savaşları yaşandı. Avrupa savaşı olarak bilinen ancak Avrupalı güçlerin Afrika ve Asya’daki sömürgelerindeki çatışmalar nedeniyle mekânı genişleyen Birinci Dünya Savaşı’nda asker ve sivil, ölü ve yaralı toplam yaklaşık 40 milyon zayıyat verildi. Dünya nüfusu iki milyar civarındaydı, zayıyat yüzde iki idi. Savaşın yıkıcılığı, alanı genişleyerek tüm dünyayı saran İkinci Dünya Savaşı’nda 60 milyon zayıyla, nüfusun yüzde üç gibi yüksek bir orana çıktı.

Yeni bir dünya savaşından bahsedildiğinde başta nükleer olmak üzere silahlardaki yıkıcılığın ulaştığı düzeyi dikkate almak gerekir. Klasik savaşlardan en az iki-üç kat daha fazla zayıyat hesaplamak

iyimser bir yaklaşım olur. Yüzde 10'lara ulaşacak zayıf oranı 800 milyon insan kaybı anlamına gelir. Böyle bir savaşı başlatacak ve yürütecek, bunun lobisini yapacak insanların var olduğunu kabul etmek zor. Bir kısım irrasyonel liderlerin varlığına karşın çağdaş dünya büyük bölümüyle bu tehlikenin farkındadır. Nitekim 1945'den günümüze geçen 70 yılı aşan sürede, onlarca çatışma yaşandı, yüz binler hayatını kaybetti, ancak Dünya Savaşı ya da büyük güçler arasında savaş yaşanmadı. Bu eğilimin devam edip etmeyeceği çok sayıda faktöre bağlıdır.

Bir çok nedenle birlikte, iki dünya savaşının ortaya çıkışında uluslararası ve bölgesel güç dengesini değiştirmek isteyen Almanya, Japonya ve İtalya başta olmak üzere revizyonist güçlerin varlığı ve yükselişi temel faktörlerden biriydi. Günümüzde de Rusya ve Çin'in revizyonist yönelimleri olduğu iddia edilebilir. Ancak Rusya'nın yönelimi uluslararası/bölgesel güç dengesini değiştirmekten ziyade temel olarak kendi yakın çevresine odaklanan savunmacı bir yaklaşım olarak da nitelenebilir. Rusya'nın, 1990 sonrası daralan, gerçekte daha geniş olan kendi etki alan dışına çıkışlarını (Gürcistan, Kırım, Suriye vb), silahlanma ve kısmi taarruzi adımlarını stratejik savunma içinde görmek gerekir. Rusya'nın yeterli doğal kaynak ve hayat sahası var, geçmişteki Almanya gibi yaşamsal genişleme hırsından ziyade var olanı koruma ve güçlendirme peşinde.

Çin'in tarihsel seyrinde yayılmacılık ve saldırganlık fazla yer bulmuyor. Çin, 12'inci ve 18'inci yüzyıllar arasında Asya'da Çin merkezli (Sino-sentric) bölgesel sistemin hegemonu idi. Altı yüzyıl boyunca sistemi koruma dışında yayılmacılık politikası izlemedi. Doğal kaynak ihtiyacının günümüzde ve gelecekte ulaşacağı seviyenin büyüklüğünün Çin'i bir paylaşım savaşına zorlaması düşünülse bile böyle bir savaşı kazanmasının çok zor olduğunun bilindiğini düşünmek gerekir. Çin, Sun Tzu'nun "savaşmadan kazanmak ve katliam yapmadan fethetmek" ve "dolaylı tutum" şeklinde özetlenecek savaş ve mücadele ilkelerini herkesten fazla biliyor, rakiplerini iyi tanıyor. Çin, Asya-Pasifik'te büyük ve güçlü rakiplerle karşı karşıya olduğunun farkındadır. Bir dünya savaşında Hindistan, Japonya ve Güney Kore'nin Çin ile ittifakı mümkün değil. Rusya ile Çin, aynı ideolojiyi benimsedikleri dönemlerde bile (Soğuk Savaş) birbirlerine müttefikten ziyade hasım oldular, işbirlikleri her zaman sınırlı kaldı. Günümüzde Çin ve Rusya, ABD etkisinin azaltılması ve enerji ticareti konusunda işbirliği yapıyorlar ancak Orta Asya ülkeleri ve onların kaynakları üzerinde sıkı mücadele ediyorlar.

Çin yayılmacı ve revizyonist olmadığı sürece bölgedeki diğer güçler (Avustralya, Endonezya, Filipinler, Tayland, Malezya vb) ekonomik ve ticari ilişki yürütmekten çıkar sağlıyor. Ancak bu güçlerin tamamı Çin ile askerî yakınlaşmadan kaçıyor. Çin'in ABD ve Batı ile askerî mücadelesinde yanında olabilecek muhtemel güçler; Kuzey Kore, Pakistan ve Burma'dır. Bunların toplamı da fazla artı değer yaratmaz. Günümüzde Çin, büyük nüfusunun yarattığı avantaj ve dezavantajlarının farkında olarak tek yolun üretmek ve ihraç etmek olduğunu biliyor. Küreselleşme çok daha fazla Çin'in işine yarıyor. Bu nedenle Çin'in "bir kuşak bir yol" ve "inci denizi" vb. dışa açılma projeleri küreselleşmenin yeni itici gücü olarak kabul ediliyor. Bir dünya savaşının fiili olarak yaşanması bir tarafa söylentileri ve tırmanması bile Çin'in zora düşmesi demek. Bu nedenle Çin, ABD ile yeni başlayan ticaret mücadelesinde alttan alıyor ve görüşme/müzakere çağrılarını yapıyor. Çin'in ABD ile ticareti 2017'de 700

milyar dolara ulaştı ve bundan Çin avantaj sağlıyor. Aynı dönemde Çin'in Rusya ile ticareti 80 milyar dolar idi.⁵

Kuzey Kore ve İran da gerçekte revizyonist güçler değil. Her iki devlet, çağ dışı kalmış rejimlerini ayakta tutmaya çalışıyorlar ve bu açıdan statükocular. Her ikisinin işine gelen savaşın kendisinden ziyade söylemsel gerginlik, kontrollü tırmanma, zaman kazanma ve bekayı sağlayacağını düşündükleri nükleer kapasiteyi geliştirme/sağlama. Böylelikle iç kamuoyları tüm sıkıntılara karşın bu tür rejimlerin arkasında durabiliyor. İran'ın sınırlarının ötesinde etki sahalarına ulaşma çabaları da temel olarak ileriden savunma kapsamında görülmeli.

Üçüncü Dünya Savaşı için savaşı başlatacak liderlere ihtiyaç var. Stephen M. Walt'ın değerlendirmelerine katılarak⁶, savaşın uzun süreceğini, maliyetli olacağını ve mağlubiyetle sonuçlanacağını bilen liderlerin savaşa girmeyeceğini kabul etmek gerekir. İki dünya savaşında Alman liderler, savaşı kısa sürede zaferle sonuçlandıracaklarına inanarak savaşa girdiler. Japonlar Pasifik'te ABD donanmasına saldırırken, rakibin izolasyon politikasına ve savaşa girmeye karşı direncine aldanarak hazırlıksız yakalayıp Pasifik'te hareket serbestisi kazanmayı hesapladılar. SSCB'nin Afganistan işgali, ABD'nin Afganistan ve Irak işgalleri kolay zafer kazanma inancı üzerine planlanmıştı. Ancak günümüzde büyük ve küçük, hemen her aktör tarihten yeterince ders aldı. Bugün ABD dâhil hiçbir aktörün uzun ve maliyetli bir Üçüncü Dünya Savaşı'nı göze alması olanaklı değildir.

Yine de bu tür bir savaşı askerî olarak kısmen yürütebilecek tek güç ABD'dir. ABD'nin askerî gücü, küresel askerî konuşlanması ve askerî harekâtı destekleyecek ekonomik, finansal, teknolojik gücü bilinmektedir.⁷

Rusya'nın petrol ve doğal gazı büyük ve uzun savaşın mali, teknolojik ve insan gücü ihtiyaçlarına çare olmaktan uzaktır. Askerî gücü ise gerçeklik ve güvenilirlik açısından şüphelidir. Putin, 1 Mart 2018'de yaptığı konuşmada altı askerî proje/sistem açıklayarak bir tartışmayı da ateşledi.

RS-28 rumuzlu **Kıtalar Arası Balistik Füze Sarmat'ın**, 15 nükleer başlık taşıyabildiği, sonsuz menzile sahip olduğu, hipersonik bir hızda, ABD topraklarının her köşesini vurabileceği ve hiçbir savunma sistemiyle durdurulamayacağı iddia ediliyor. Diğer bir sistem olan seyir füzelerinin de sonsuz menzile sahip olduğu, nükleer başlık taşıyabildiği, görülmez ve engellenmez olduğu iddia ediliyor. Putin, ayrıca nükleer insansız deniz altı ve lazer füzesi şovu da yaptı.

Putin'in projelerinin gerçekliği hakkında kuşkunun iki temel nedeni var. Birincisi Rusya'nın savunma harcamalarının düşüklüğüne karşı bu tür projelerin nasıl yürütebildiği. Rusya'nın yıllık savunma bütçesinin son on yıllık ortalaması 45-50 milyar dolar, ABD'nin ise 600 milyar dolar; Rusya'nın 10 katından fazla. Rusya ARGE harcamalarında dünyada ilk 20 ülke arasında yer almıyor. Savunma ARGE harcamasının yıllık 3-4 milyar dolar olduğu tahmin ediliyor. ABD'nin sadece Savunma Bakanlığının ARGE harcaması yıllık, 60 milyar doların üstünde. Özel sektör de eklenince Rusların onlarca katı ARGE harcamasına sahipler. Rusların ABD'ye göre çok az harcamayla hayal edilemeyecek sistemlere sahip olmaları izaha muhtaçtır. İkinci olarak Rusya'nın entelektüel kapasitesi sınırlıdır. Rus

bilim adamları 2010'dan sonra hiç bir dalda Nobel ödülü kazanamadılar.⁸ Her tür teknolojide rakiplerine göre geri kalmış, dünyada tüketiciler tarafından kullanılan bir dayanıklı tüketim malı ya da teknolojik cihazı olmayan Rusya'nın ileri teknoloji ürünü olduğu iddia edilen silah sistemlerinin, Pravda misali propagandanın ötesinde, gerçekliği ve güvenilirliği şüphelidir. Rusya'nın envanterinde binlerce nükleer başlık ve yüzlerce atma vasıtasının olması askerî güç hesaplarında her zaman kafa karıştırıcıdır. Bu tür silah ve sistemlerin demode olduğu, bakım sorunlarının bulunduğu sıklıkla dile getirilir. Rusya'nın savunma bütçesinin ve teknik kapasitesinin sınırlamaları dikkate alındığında bu tür iddiaların doğruluk payı yükselir.

Peki, klasik anlamda Üçüncü Dünya Savaşı yaşanmayacaksa ne olacak? Bu sorunun üç parçalı cevabı var; (1) Soğuk Savaş 2.0, (2) Bölgesel güçler arası sınırlı savaş ve/veya büyük güçlerin bölgesel güçlere yönelik sınırlı askerî hareketi, (3) Vekalet savaşlarına devam.

Birincisi, Rusya'nın 2008'de Gürcistan'a askerî müdahalesi ile görünür hale geldi, 2014 Ukrayna krizi ve Kırım'ın ilhaki ile hız kazandı. Batı ve Rusya'nın Doğu Avrupa ve Baltık'ta karşılıklı askerî faaliyetlerini artırmaları ve Rusya'ya karşı ekonomik yaptırımlar, Rusya'nın Batı'ya yönelik örtülü-yarı açık saldırıları ile devam ediyor. Soğuk Savaş 2.0, öncekine benzemek zorunda değil. Öncelikle öncekinde mevcut olan ideolojik kampaşma söz konusu değil, tarafların iç dayanışması katı değil. Özellikle Rusya büyük ölçüde tek başına, Çin'den aldığı diplomatik destek BMGK oylamalarıyla sınırlı. Rusya ve İran farklı dünya görüşlerine sahip iki devlet, Kafkasya ve Orta Asya'da rakipler. Batı'nın dayanışması kısmen daha sağlam ancak önceki Soğuk Savaş'tan çok farklı. Rusya'ya karşı atılan/atılacak adımlar konusunda ABD-AB arasında farklı yaklaşımlar, AB içinde kırılmalar var. Soğuk Savaş 2.0'ı işbirliği, rekabet, taraf değiştirme ve hibrid saldırıların içi içe geçtiği bir etkileşim tarzı olarak kabul etmek gerekir. Türkiye için Soğuk Savaş, korku ve güvenlik ikilemi idi ve ABD'nin peşine takılma (*bandwagoning*) ile sonuçlandı. Soğuk Savaş 2.0, doğası gereği bu tür bir stratejiyi dikte etmiyor.

Günümüzün gelişmeleri ikinci ve üçüncüyü bir arada düşünmeyi gerektiriyor ve Üçüncü Dünya Savaşı sorusunun da yanıtı kısmen ortaya çıkıyor. Üçüncü Dünya Savaşı da öncekilere benzemek zorunda değil. Gerçekte Üçüncü Dünya Savaşı'nın halen devam etmekte olan çok aktörlü; ekonomik, psikolojik, asimetrik, siberetik, terörist ve kriminal boyutlu ve değişken stratejili, farklı mekânlarda eş zamanlı cereyan eden hibrid savaşların toplamı olarak görmek daha rasyonel. Bu kapsamlı ve çok boyutlu savaşın en dikkat çekici özelliklerinden birisi, kinetik harekâtın büyük güçlerin topraklarının ötesinde cereyan etmesi ve savaşın etkilerinin uzak coğrafyalardan bir aksiyon filmi gibi izlenmesidir. Diğeri ise savaşın içindekilerin, yaşadıklarının savaş olduğunun bilincine varmadan Üçüncü Dünya Savaşı üzerine kafa yormaya devam etmeleridir. Uzaktaki nispi istikrar ve barış bölgelerinde yaşayanların acıları ve yıkımı yakından hissedeceği önceki iki büyük savaşa benzeyecek Üçüncü Dünya Savaşı şimdilik imkânsız görünüyor. Burada asıl cevaplanması gereken soru, bölgesel savaşın hangi aktörler arasında çıkacağı ve küresel hangi büyük gücün hangi bölgesel aktörlere sınırlı askerî müdahale yapacağıdır.

Bölgesel güçler arasındaki savaşta beş denklem kurulabilir; İran-Suudi Arabistan, İran-İsrail, Türkiye-İran, Türkiye-İsrail, Türkiye-Suudi Arabistan. Küresel gücün, bölgesel güçlere müdahalesi kapsamında ABD'nin İran'a ve Kuzey Kore'ye müdahalesi dikkate alınmak durumdadır. Sonraki analizlerde Üçüncü Dünya Savaşı komploculuğu yapmaktan ziyade Türkiye'yi yakından ilgilendiren bu denklemlere odaklanmak gerekiyor.

Bu belgede yer alan hususların **tüm sorumluluğu yazarlara ait olup** MSE'ye üyelerini bağlamaz. Bu belgenin her hakkı, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu esasları çerçevesinde MSE'ye aittir. Alıntılarda <http://merkezstrateji.com/> uzantısının verilmesi, belgenin tamamına ulaşılabilmesi için zorunlu tutulmuştur.

Son Notlar

¹ Oktay Bingöl, " Küresel Jeopolitik Değerlendirme: 2017'de Dünyada ve Türkiye'de Ne Oldu? 2018'i Neler Bekliyor?", *Merkez Strateji Enstitüsü Rapor:026*, 11.01.2018.

² "Elon Musk says AI could lead to third world war", *The Guardian*, 4 September 2017, <https://www.theguardian.com/technology/2017/sep/04/elon-musk-ai-third-world-war-vladimir-putin>; "Elon Musk: 3. Dünya Savaşı bu yüzden çıkabilir!", *Sözcü*, 5 Eylül 2017, <https://www.sozcu.com.tr/2017/teknoloji/elon-musk-3-dunya-savasi-bu-yuzden-cikabilir-elon-musk-kimdir-kac-yasinda-1999547/>

³ Michael Clodfelter, *Warfare and Armed Conflicts: A Statistical Encyclopedia of Casualty and Other Figures, 1492-2015 (4th ed.)*, Jefferson, North Carolina: McFarland, 2017. Mark H. Danley, Patrick J. Speelman, *The Seven Years' War: Global Views*, Brill, 2012

⁴ Matt Rosenberg, "Current and Historical World Population", ThoughtCo, Mar. 25, 2018, thoughtco.com/current-world-population-1435270.

⁵ Russia-China Trade Up 20.8% in 2017, *Sputnik*, <https://sputniknews.com/business/201801121060694384-russia-china-trade-up/>

⁶ Stephen M. Walt, "How to Start a War in 5 Easy Steps", *Foreign Policy*, 2 April 2018, <https://foreignpolicy.com/2018/04/02/how-to-start-a-war-in-5-easy-steps/>

⁷ ABD'nin askeri gücü ve diğer devletlerle mukayesesi için faydalı bir kaynak, "The Military Balance 2016", IISS.

⁸ "Nobel Laureates and Country of Birth", https://www.nobelprize.org/nobel_prizes/lists/countries.html